

Finanskrisens årsaker og virkning

HISTORIEN OM DEN KOLLEKTIVE UFORNUFT

Kommentarartikkel 3. august 2009

Finanskrisen har vist en ting: Summen av den enkelte aktørs rasjonelle beslutning blir kollektiv ufornuft. Hva kan norske politikere lære av det?

Finanskrisen har mange årsaker. Det er ikke bare billige boliglån i et uregulert marked i USA som skal ha ansvaret. Denne opplåningen skyldes økt og billig produksjon av forbruksvarer i Kina og India, delvis som følge av utflaggingen (outsourcing) av produksjon til disse landene. Dette førte til en kraftig økonomisk vekst i disse landene, som forutsatte investeringer og import av viktige råvarer som olje.

Den økonomiske krisen vi nå ser har derfor en helt annen karakter enn forrige krise under dot.com-bølgen hvor spekulasjon i IT-aksjer – som noen få trengte - var drivkraften. Nå var drivkraften etterspørsel etter forbruksvarer og boliger – som alle trenger.

Finansverden ”surfet” på denne bølgen med investerings- og spareprodukter, basert på hyperkomplekse – men rasjonelle – regnemodeller som var designet for å spre risiko.

Samtidig ble Kina verdens største eksportør av kapital. Norge kom svært gunstig ut av det med høye oljeinntekter, lave priser på varer fra Kina, og et stort oljefond (unnskyld pensjonfond), og at vi dermed også fremsto som en betydelig kapitaleksportør.

Det er to lærdommer som kan trekkes av denne krisen:

- Selve forestillingen om at markedsaktørene er grunnleggende fornuftige og rasjonelle i sine beslutninger. De er fornuftige på egne vegne, men sluttresultatet blir kollektiv ufornuft.
- At markedet er selvregulerende. Kanskje kan det være det på sikt, men i mellomtiden får en en arbeidsløshet og sosiale spenninger som ingen regjering i noe land kan akseptere.

Mens krisen går sin gang, reises to viktige politiske spørsmål seg, spørsmål som bør prege – men som sikkert ikke vil det – den norske valgkampen.

- Forholdet mellom stat og marked. Hvor mye skal reguleres, hvor liberalistisk skal markedet være?
- Hvordan skal den globale handelen reguleres. Hva er rettferdig global handel?

Tidligere konsernsjef i Hydro har startet en slik debatt i sommermånedene. Han frykter at en sterk og rik stat, vil føre til industridød. Kapital, kompetanse og kunnskap vil trekkes inn i (ikke-verdiskapende) arbeid i offentlig sektor på bekostning av industrien. Nå er det synspunktet etter mitt syn noe unyansert. Nedleggelse av tradisjonell industri, behøver ikke være noen ulempe; det har vi sett mange eksempler på i flere år nå: Industri på Aker Brygge er erstattet av finansnæringen, og industrivirksomhet i Nydalen av IT-selskaper.

Det som imidlertid er faren er dette:

- Det er eksportindustrien (vare- og tjenestenæring) som blir skadelidende
- Offentlig sektor får nok med seg selv. Behovet for elektronisk samhandling uteblir. Etatenes forfølgelse av egen rasjonelle handlinger fører til kollektiv offentlig ufornuft.
- Ny "industri" – som IT-næringen som er landets nest største industri – blir skadelidende.

NorStella har en mindre, men desto mer betydningsfull, rolle i denne sammenheng:

- *Våre kurs innenfor internasjonal handel viser hvordan norske eksportbedrifter kan unngå de verste virkningene av krisen.*
- *Vi vil fremdeles være en sterk pådriver, sammen med andre partnere, for elektronisk samhandling i offentlig sektor.*

Ha en god uke!

Arild Haraldsen

Adm. Dir. NorStella